

Jordi Nopca, llibreria La Impossible, 9 de desembre del 2014

[Presentació del llibre *Contes de propina*]

VIATGE, CRUELITAT I EXCENTRICITAT

La publicació de ‘contes de propina’ a El cep i la nansa, editorial que ha publicat fins ara els cinc llibres de narrativa breu de Damià Bardera em permet parlar de tres de les característiques de la seva literatura que més m’han interessat des que vaig llegir ‘fauna animal’ a finals del 2011. En fa tres anys, però sembla molt més: si hi penso una mica, tinc la impressió que els vaig llegir durant l’adolescència, o encara millor, quan tenia deu o onze anys, edat en què transcorre una part important dels seus contes. Les tres característiques que comentaré són el viatge, la crueltat –també el seu contrari, la tendresa– i, finalment, l’excentricitat.

Fins ara, la narrativa de Damià Bardera s’ha centrat en plantejar un triple viatge als lectors. L’escenari és, fonamentalment, Viladamat, un poble de l’Alt Empordà que no arriba als 500 habitants. El xiclet temporal s’estira des de finals de la dècada dels 80 fins a alguna incursió molt escadussera al present, que en el cas de ‘contes de propina’ ja queda exemplificat en la primera narració del recull, ‘redempció’, on el personatge principal, tornant de nedar a la piscina, troba que algú ha col·locat la bossa al costat de la seva al banc del vestidor. Mentre es vesteix, enrabiàt, decideix escopir-hi, i quan està a punt de sortir el propietari de la bossa escopida entra al vestidor: no s’adona de la malifeta perquè és retardat. El narrador és, en la majoria dels casos, una primera persona que reconstrueix un episodi del passat –sovint relacionat amb l’escola–: l’observació dels altres és tan sincera com la que exerceix sobre ell mateix, però en la majoria dels casos no és una veu que jutgi si res està bé o malament. Exposa i punt.

El triple viatge és espacial, temporal i subjectiu. Som espectadors de la percepció d’una veu narrativa propera a la de l’autor, deformada com a ell li convé per

treure'n els contes que té intenció o necessitat d'escriure. Bardera és prolífic. Publica un llibre cada any, com si cada temporada fes balanç de la seva creativitat. Tenint en compte que l'univers dels reculls és el mateix –o és molt similar– de moment pot anar afegint peces al seu trencaclosques, que en algun moment, desconec si proper o llunyà, haurà de canviar. Per ara, en els cinc llibres que ha escrit no tinc la sensació ni que es repeteixi ni que hagi esgotat les possibilitats d'aquest món inclement i rural que exposa.

A 'contes de propina' hi ha alguna experiència que va més enllà del triple viatge habitual en la narrativa de Bardera. A 'fang' explica la història de dos germans:

“Aquell matí de setembre, els dos germans sortiren esperitats de casa com autèntics salvatges en plena cacera. Sense samarreta, sense sabates. Volien sentir la pluja de fang al rostre, a les espatlles, a les cames. Corrien i corrien despreocupats pels carrers del poble, boca badada i braços estesos, i cada cop els costava més, i més, cada cop més lents, més pesants, fins que els genolls se'ls cobriren de fang i ja no pogueren tornar a casa mai més” (p. 116)

Aquí hi veig una inversió de la història del gòlem, que ens ha arribat sobretot a partir del rabí Judà Loewe de Praga, que al segle XVI va crear una figura de fang a la qual va donar vida gràcies a una guspira divina i que havia de defensar el gueto jueu dels atacs antisemites i protegir la sinagoga. En el cas del conte de Bardera, el fang no és una matèria que pugui donar vida, sinó que la treu. Quan els germans tenen els genolls coberts de fang ja no poden tornar a casa mai més. Filant una mica més prim, i sense deixar la creativitat de la ciutat de Praga, faré referència a un altre trajecte impossible, en aquest cas plantejat per Franz Kafka a 'El poble del costat', del llibre 'Un metge de poble', publicat al 1919:

“El meu avi solia dir: 'La vida és sorprenentment curta. Ara se'm condensa en el record de tal manera, que, per exemple, em costa de creure que un jove es decideixi a anar a cavall al poble del costat sense por que, deixant de banda

desgràcies casuals, el lapse de temps d'una vida normal i feliç no basti, ni de lluny, per a aquest trajecte”.

En tots dos contes, els personatges surten de casa i no hi tornen més. L'avi de Kafka explica com un jove intenta anar a cavall al poble del costat. El viatge és la vida. No s'hi arriba mai, al poble del costat. En el cas de Bardera, la pluja de fang estimula els germans a sortir de casa, trasmudats en “salvatges en plena cacera”. El que ha de ser un bany d'èxtasi es converteix en una condemna que acaba amb la vida dels personatges.

Aquí entra en joc la crueltat de les situacions que explica Bardera en alguns dels contes de tots els seus llibres de narrativa. A ‘contes de propina’ també es dona, amb l'afegitó que, almenys a la primera part del volum, hi ha un número no precisament anecdòtic d'accidents, malalts terminals i enterraments. Un dels exemples més subtils d'aquesta crueltat barderiana es dona al conte ‘la dedicatòria’:

“Poc després d'abandonar els estudis, de fracassar-hi, vaig començar a escriure. Tenia 19 anys. Tot van ser mirades de condescendència i copets a l'espatlla. N'hi havia que em deien: ‘Molt bé, noi, molt bé, has de fer allò que t'agrada’.

De tant en tant, passava escrits a gent perquè me'n fessin una valoració sincera. Qualsevol persona amb una mica més d'estudis que jo (batxillerats, llicenciatures, diplomatures en magisteri!) ja em semblava un lector idoni.

Al principi tothom em deia que ho feia la mar de bé, que tenia talent, deien. I m'animaven a continuar escrivint. M'animaven a expressar ‘allò que tens a dintre’. Però quan ho vaig començar a fer una mica bé, ja no els va agradar tant. Llavors ja no em volien llegir. I quan vaig començar a publicar, feien veure que els meus llibres no existien.

Fa poc se'n va morir una, d'aquestes persones. Família política, però família al capdavant. Vaig anar a l'enterrament. Primer a l'església, i tot seguit, al cementiri. Tan bon punt la caixa va ser a dins del forat, la gent va adornar la

tomba amb flors de coloraines. Enmig de tanta alegria, jo hi vaig col·locar, discretament i en silenci –sense que fes nosa–, un exemplar de ‘fauna animal’. Dedicat” (p. 39)

A ‘contes de propina’, potser per primera vegada treu el cap sense dissimular una tendresa sovint relacionada amb familiars o amics morts. És una tendresa que mai no és sentimental, però que mostra que el món no és un lloc tan devastador com podria semblar llegint algunes de les narracions de Bardera. A ‘marga’ explica, després de veure un motorista atropellat, que fa anys les rodes d’un autobús van aixafar un nen. El conductor era el pare d’una noia que anava a classe amb el narrador, la Marga del títol. L’accident va comportar tres desaparicions, la del nen mort, la del conductor i la de la nena, que van marxar del poble (p. 79-80). Aquest seria el món sense esperança de Bardera. L’altre és el del conte ‘jungla’:

“Tenia Alzheimer. T’ho havien explicat mil vegades. Tu, que t’agradaven els animals, t’adonares que al llarg del dia el rostre se li trasmudava, canviava constantment de tonalitat, com un cel que es deixa fer. Per això sempre recordaràs l’àvia com un camaleó inofensiu i espantadís condemnat a viure en una jungla multicolor, incapaç de reconèixer-s’hi” (p. 120)

L’excentricitat és present en tots els llibres de contes de Bardera. La seva narrativa és excèntrica pel lloc on els personatges viuen, van a l’escola, treballen i moren, però sobretot perquè hi ha una mirada especial cap a tots aquells que ocupen posicions especials, normalment connotades negativament. Si el centre fos ocupat per la normalitat, la narrativa de Bardera la defugiria de tant en tant.

Això ja passava al llibre ‘fauna animal’, quan dedicava un conte al tartamut Asteri Bonanova, “pepepersonatge que sense ser negre la tenia com un negre i papaparlava així” (p. 30), o n’escriu un altre sobre un home que viu en una ermita que va ser declarada patrimoni de la humanitat i que té com a peculiaritat,

a més de “dues gepes asimètriques, la cara llaurada i unes mans que semblen dos bous inflats per la malaltia”, la ingestió de carn canina que li costa de pair. A ‘els homes del sac’ n’hi ha un altre sobre un nen que visita un ogre cada quinze dies, són amics, i a més d’haver-li diagnosticat l’esquizofrènia, li recomana que s’oblidi de “les fades”: no li convenen des que va tenir un incident amb elles i va estar a punt de quedar-se de pedra (p.47). Contes com aquest farien les delícies d’un psicoanalista de la branca freudiana.

A ‘contes de propina’, els personatges que tenen una debilitat especial per als excèntrics també hi són. A ‘una copa d’anís’, que em sembla una de les millors narracions del llibre, el narrador explica que va treballar en un bar quan va deixar els estudis. El ‘jefe’, en Rafel, feia venir alguns dels seus amics els dies que hi havia més embolic al bar. Un d’ells era en Joel, que bevia més del compte i que de tant en tant, sense venir a tomb, es posava a somicar i demanava perdó. Un dia explica al narrador que la seva dona es va quedar els supermercats que tenia i les dues filles. Resulta que el noi coneix a la filla petita, i després de veure-la un dia de casualitat se li acut que podria organitzar una trobada entre el pare i la filla. La noia s’hi oposa. Al cap d’un temps, el narrador deixa el bar. Explica que, temps després, en Joel es va penjar. Però encara, després d’això, relata l’última trobada que va tenir amb el mort, quan encara treballava al bar:

“Un matí es va presentar en un estat lamentable. No vocalitzava, brut, mal guarnit, mirada absent, les ulleres mig partides i un reguitzell d’espuma i brutícia a banda i banda de boca.

‘Joel! Joel!’, cridava el ‘jefe’ tot sacsejant-lo. No em vaig poder estar de riure. Vaig haver de sortir fora al carrer, de pressa, a desfogar-me. Mai més no he tornat a riure tant. Els atacs de riure són traïdors. Veure un home de més de cinquanta anys en aquell estat em va fer molta gràcia, i encara no sé ben bé per què. Semblava un nen petit mig subnormal. El van fer seure sol en una taula, tal com feien amb en Rafelet, i li van encendre el televisor. També li van servir un

cafè amb llet. Però ni tan sols el va ensumar. De tant en tant passava pel seu costat i no em podia estar de riure. Tota l'estona repetia la mateixa paraula –que no recordo quina era–, i amb els braços creuats i a l'alçada del pit es balancejava, ara endavant, ara endarrere, una cadència monòtona i lenta, semblava que no s'hagués d'acabar mai. Cap al migdia, poc abans que me n'anés a casa a dinar, va començar a fer la pipa. I aquesta és l'última imatge que en tinc” (p. 53)

L'home del conte 'una copa d'anís' em fa pensar en aquell piano inservible d'una de les narracions brevíssimes de l'últim llibre de Lydia Davis, 'Can't and won't' –la traducció catalana ha de ser publicada al març del 2015 a Edicions de 1984–. Diu així:

“Hem de comprar un altre piano. El vell té, entre altres problemes, una esquerdada que li recorre tota la caixa de ressonància. Ens agradaria portar-lo a la botiga d'instruments i que el revenguessin, però ens han dit que està massa malmès i que no el compraria ningú. Diuen que l'hauran de llançar penya-segat avall. Ho faran així: dos conductors de camió el portaran fins a un lloc remot. Un dels conductors l'arrossegarà d'esquena cap al precipici, i l'altre li donarà l'empenta final”.